

נד.

האמור לעיל שייך במיוחד לתקופתנו זו – שהתקוה והאני מאמין בכל יום שיבוא היא ביתר שאת וביתר עז, ועד שנראה במוחש הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

* * *

המצוה שיש לה סגולה מיוחדת לקרב את הגאולה, היא, מצות הצדקה – „גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה”¹.

ומזה מובן שיש להוסיף עוד יותר במצות הצדקה, ומה טוב שההוספה בצדקה תהי' תיכף ומיד, כדי שגם הגאולה (שבאה ע"י מצות הצדקה) תבוא תיכף ומיד.

ובפרט שכיון ש„אין גו' אתנו יודע עד מה”², הרי יתכן שהדבר היחיד שחסר להבאת הגאולה אינו אלא נתינת מטבעות אחדות לצדקה!...

ובלשון הרמב"ם³ – פס"ד להלכה – „צריך כל אדם שיראה עצמו . . וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב . . עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה”, היינו, שפעולתו של יהודי אחד, מבוגר או ילד, שנותן פרוטה אחת לצדקה, גורמת לו ולכל העולם „תשועה והצלה” דגאולה האמיתית והשלימה.

(1) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ו.

(2) תהלים עד, ט.

(3) הלי' תשובה פ"ג ה"ד.

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

וישב

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק כה

(תרגום חפשי)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק”

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושש לבריאה
שבעים וחמש שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

נסים וואָס דער אויבערשטער טוט מיט אונז, וויסנדיק אַז דערמיט איז פאַרבונדן די גאולה האמיתית והשלימה!

(משיחות ש"פ וישב, כ"ג כסלו, מבה"ח טבת תשנ"ב)

דובר פעמים רבות לאחרונה ובפרט בזמן האחרון, כי ע"פ כל הסימנים, דורנו הוא הדור האחרון של הגלות, ובמילא הדור הראשון של הגאולה, שהרי כבר סיימו את כל עניני העבודה וכבר עומדים מוכנים לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו ומיד ממש.

. . . ע"פ המדובר לעיל (וכמה פעמים), שלפי כל הסימנים, כבר סיימו את כל הבירורים, הרי מובן מדוע מצויים אנו כבר בזמן הגאולה.

* * *

ועוד והוא העיקר: ההכרה וההודאה ונתינת השבח לה' על הניסים שהוא עושה, נוסף על היותם ענין של הכרת טובה – ה"ז נוגע גם לביאת משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה, כפי שהגמרא אומרת¹: „ביקש הקב"ה לעשות חזקי' משיח . . אמרה מדת הדין לפני הקב"ה . . חזקי' שעשית לו כל הנסים הללו (שניצל מסנחריב ונתרפא מחליו²) ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח".

עפ"ז מובן בעניננו, שפרסומי ניסא של הניסים שעושה הקב"ה בזמננו – הרי זה נוגע להבאת הגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש!

ומזה מתקבלת הוראה עיקרית:

מאחר שכבר עומדים לאחרי כל הענינים, והגאולה עדיין לא באה – דבר נכון ביותר הוא לעסוק בענין של „פרסומי ניסא", לפרסם אצל עצמו ואצל הזולת, ובכל מקום ומקום – את הניסים שהקב"ה עושה עמנו, מתוך ידיעה שבזה קשורה הגאולה האמיתית והשלימה!

ב. שתי זרוגות של „הצלחה" ו„מזל"

הדבר יובן לפי הסברו של ה„צמח צדק"⁷ על הפסוק „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח" – ש„הצלחה הוא ענין מזל כמו שקורין איש מוצלח בר מזל, גליק בלע"ז".

„מזל" אינו מושג על-ידי יגיעת האדם, אלא זוהי מתנה מלמעלה⁸ – „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח"⁹. ולכן מתבטא ה„מזל" בהצלחה על-טבעית, שהאדם אינו יכול להשיג בכוחות עצמו. אך גם ל„הצלחה" זו יש שני אופנים:

אופן אחד הוא, כאשר ההצלחה ניכרת בתוך ונעלידי מעשי ידי האדם. כלומר, את ההצלחה עצמה אין הנבירא יכול ליצור, ומכך שהאדם מצליח תמיד, או שההצלחה היא בכל פעולותיו, וכדומה, רואים בברור, שהוא „בר מזל"¹⁰ – שאין זה מקרי אלא מפני שה' מצליחו, הקדוש-ברוך-הוא העניק לו מזל מצליח, או העניק הצלחה אלקית¹¹ למעשה ידיו.

(7) אה"ת פרשתנו רעה, א"ב (ושם כרך ז תתלט, ב). וראה לקו"ש חכ"ה [המתורגם] ע' 116 ואילך.

(8) ראה מו"ק כח, א (וזה פרשתנו קפא, רע"א – הובא באה"ת שם): לא בזכותא כו' אלא במזל תליא מילתא (וראה ס' השרשים להרד"ק ע' צלח: שאין ההצלחה תלוי ביד האדם). – ובלשון הקבלה והחסידות – מזל הוא הכתר (שלמעלה מהשתלשלות) – אה"ת שם.

(9) לט, ב. ועד"ז שם, ג. שם, כג.

(10) ע"ד נס המלוכה בטבע, ש„נראה בחוש שכל הסבות היו רק למעלה מהטבע" (תו"א מג"א צג, סע"ג ואילך. ק, א).

(11) כמרו"ל אשר לישראל (בפרט לאחר מ"ת) אין מזל (שבת קנו, סע"א. ושם „מניין .. אמר אברהם .. א"ל צא מאיצטגנינות שלך – שהרי ה' לפני מ"ת – שאין מזל לישראל" – כשנעשו דינים כ„ישראל". וידוע השקו"ט בזה ואכ"מ).

א. יוסף מצליח בבית פוטיפר ובבית הסוהר

בפרשתנו מוספר¹ על התקופה שבה היה יוסף במצב של היפך החירות במצרים, וזאת בשני שלבים (זה למטה מזה): בתחילה הוא היה עבד בבית פוטיפר, ולאחר מכן, בגלל העלילה של אשת פוטיפר, הושיבוהו ב„בית הסוהר".

בשני המצבים היה הקדוש-ברוך-הוא עם יוסף, והוא הצליח ביותר, עד כדי כך, שבמצב הראשון מינהו פוטיפר „על ביתו וכל יש לו נתן בידו .. ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה..."², ואחר כך, במצב השני, מינהו שר בית הסוהר על „כל האסירים אשר בבית הסוהר .. אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו..."³.

אך אנו רואים הבדל בולט בין האופן שבו מתארת התורה את הצלחת יוסף בבית הסוהר, לבין האופן שבו מתוארת הצלחתו בבית פוטיפר: על הצלחת יוסף בבית פוטיפר נאמר⁴ „וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו", ואילו לגבי הצלחת יוסף בבית הסוהר נאמר⁵ „ואשר הוא עושה ה' מצליח", והתורה אינה מוסיפה, אלא משמיטה, את המילה „בידו"⁶.

(* ושייכותה ליי"ט כסלו – ראה לקמן סעיף ח.

(1) לט, א ואילך.

(2) שם, ד"ו.

(3) שם, כ"ב-כג.

(4) שם, ג.

(5) שם, כג.

(6) ולהעיר מזה פרשתנו (קפט, א): ביד' דאפי' מאי דהוה ביד' כו'. וראה צידה לדרך כאן (פסוק ג).

נג.

מ'האָט גערעדט מערערע מאָל לאחרונה און בפרט אין דער לעצטער צייט, אַז לויט אַלע סימנים איז אונזער דור דער לעצטער דור פון גלות ובמילא דער ערשטער דור פון גאולה, וואָרום מ'האָט שוין פאַרענדיקט אַלע עניני העבודה און מ'שטייט שוין גרייט צו דער גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו ותיכף ומיד ממש.

. . . ע"פ המדובר לעיל (וכמה פעמים), אַז לויט אַלע סימנים האָט מען שוין פאַרענדיקט אַלע בירורים, איז מובן פאַרוואָס מ'האַלט שוין באַ דער גאולה.

* * *

ועוד והוא העיקר: די הכרה והודאה ונתינת שבח לה' אויף די נסים וואָס ער טוט, איז נוסף אויף אַן ענין של הכרת טובה – איז דאָס נוגע צו ביאת משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה, ווי די גמרא זאָגט: „ביקש הקב"ה לעשות חזקי' משיח . . . אמרה מדת הדין לפני הקב"ה . . . חזקי' שעשית לו כל הנסים הללו (שניצל מסנחריב ונתרפא מחליו²) ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח".

עפ"ז איז מובן בעניננו, אַז פרסומי ניסא פון די נסים וואָס דער אויבערשטער טוט בזמננו – איז נוגע צו ברענגען די גאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש!

דערפון האָט מען אַרויס אַ הוראה עיקרית:

וויבאַלד מ'האַלט שוין נאָך אַלע ענינים, און די גאולה איז נאָך ניט געקומען – איז אַ דבר נכון ביותר צו טאָן אין דעם ענין פון „פרסומי ניסא", צו מפרסם זיין באַ זיך און ביי אַנדערע, ובכל מקום ומקום – די

(1) סנהדרין צד, א.

(2) פרש"י שם.

לקוטי

וישב

שיחות

ד. „עבד" לעומת „אסיר"

הסיבה להבדל בין שני אופני ההצלחה אצל יוסף כרוכה בהבדל במצבו של יוסף – במקרה הראשון היה יוסף רק עבד בבית פוטיפר (שר), ואילו במקרה השני הוא היה אסיר בבית האסורים.

ההסבר לכך הוא:

ה„כלי" להצלחה האלקית, שמעל הטבע, היא, כנאמר במפורש בפסוק¹³, „ואל זה אביט אל עני ונכה רוח" – התבטלות¹⁴. ככל שאדם חש פחות את ישותו ומציאותו העצמית, כך „ה' אתו" יותר בגלוי – כוחו של הקדוש-ברוך הוא ניכר יותר במעשיו.

וזהו ההבדל בין המצב של עבד, ובמיוחד בבית פוטיפר, שהיה שר גדול משרי מצרים, לבין המצב של אסיר בבית הסוהר:

על עבד אמנם נאמר, ש„מה שקנה עבד קנה רבו"¹⁵, שאין לו מציאות עצמאית, אך אין הכוונה שאין הוא מציאות כלל. בהחלט קיימת מציאות הפועלת ויוצרת, ואפילו גדולת – הרי זוהי מטרתו של העבד, לעבוד וליצור¹⁶ –

אך כיון שהוא נקנה לרבו, לכן כל פעולותיו ומעשיו כעבד אינם שייכים אליו, אלא לרבו. לעומת זאת, מהותו של „אסיר" איננה לפעול וליצור, אלא, להיפך – הוא „אסור" – קשור, מנוע ומשולל כל אפשרות של עשיה ויצירה, ואפילו פעולות שהוא מוכשר ומסוגל לעשות¹⁷,

(13) ישע' סו, ב.

(14) ראה גם לקו"ש חכ"ה [המתורגם] ע' 118.

(15) פסחים פה, ב. קידושין כג, ב. וראה רשב"א קידושין שם, שמלכתחילה נקנה לרבו.

(16) שוהו גם אצל עבד פשוט (עיין ד"ה ומקנה רב ומאמרים שלאח"ז בהמשך תרס"ז). וראה לקמן הערה 19.

(17) וכמדובר כמ"פ (שיחות פורים וש"פ צו תשל"ז). ש"פ נשא וש"פ קרח תשמ"ה) אשר י"ל שמטעם זה לא מצינו בעונשי התורה העונש דישיבה במאסר – כי מכיון שאדם לעמל יולד, לא יתכן שהתורה תענוש אדם (לישב

אך יש אופן נעלה יותר של הצלחה – כאשר ההצלחה היא על-טבעית לחלוטין, בלתי אנושית, באופן שאין לייחסה ליצירת האדם, אלא רואים מיד שיד ה' עשתה זאת, וזהו עשיה של יד ה' בלבד.

ג. שני סוגי ההצלחה אצל יוסף

וזהו ההבדל בין שני אופני ההצלחה של יוסף¹²:

במאורע הראשון, בבית פוטיפר, הדגש הוא „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח" – ההצלחה מתייחסת ליוסף. הוא „איש מצליח". ולכן מדייקת התורה ואומרת, „וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו" – ההצלחה האלקית ניתנה במעשיו ו„בידו".

ולכן מדגישה התורה „וכל אשר הוא עושה...". כי עיקר ההוכחה ל„אדוניו" שיוסף הוא „איש מצליח" היא מכך שהצלחתו היא ב„כל אשר הוא עושה" – הוא מצליח תמיד בכל מעשיו, וכך ניכר לכל שהוא „בר מזל", „איש מצליח".

ואילו במאורע השני, בבית הסוהר, ניתנה ליוסף הצלחה באופן נעלה יותר – „ואשר הוא עושה ה' מצליח": בכל אשר עשה יוסף, מיד ניכר היה ש„יד ה' עשתה זאת". אין זה דבר אשר בכוחו של יוסף לעשות, אלא ההצלחה היא מהקב"ה בעצמו, ולכן אין רואים בכך את „ידו" ועשייתו של יוסף, אלא ש„ה' מצליח".

ולכן אין נאמר כאן „וכל אשר הוא עושה", כי הרגש הוא בעיקר על איכות ההצלחה, שאינה במושגים אנושיים כלל, אלא „ה' מצליח".

(12) בהבא לקמן – להעיר משערי תשובה ח"א (סו, סע"א ואילך) ע"ד שני אופני עשירות, „עושר מוצלח" הבא ע"י עשי', ו„עושר בעצם" (ושם, שאצל יוסף ה' בעיקר העושר שע"י מעשה. ע"ש).

בכל זמנו ובכל עניניו אין הוא „מהלך“, ובודאי אינו הולך מחיל אל חיל וכו' ¹⁸.

ולכן, אף כאשר מחייבים את האסיר לעשות מלאכה, אין המלאכה מתייחסת אליו כיוצרה.

לגבי עבד המשמעות היא, שכיון שהוא רכושו של האדון, הרי גם „ידו“ ועשייתו נקנית לאדון, אך יש כאן „יד“, כחלק של העבד. לעומת זאת האסיר, כל עשיותיו הן רק בהכרח, ומלכתחילה אין זו עשייה ¹⁹. כפי שמבארים ה„אחרונים“ ²⁰ את משמעות הכלל „אונס רחמנא פטריה“ (=האונס – הקדוש ברוך הוא פטר אותו), שזאת משום שהוא עשה זאת לגמרי בניגוד לרצונו, מתוך הכרח, והרי זה כאילו לא עשה את המעשה הזה, אלא עשייתו היא „כאילו נעשה מאליו“.

ה. הצלחת יוסף היא בהתאם

לדרגת התבטלותו

וכך הוא ההבדל אצל יוסף:

בהיותו בבית פוטיפר, היה יוסף, אשר „הורד מצרימה“, עבד לפוטיפר – ובהתאם לכך נעשתה גם עבודת ה' שלו בבחינת עבד, עבד ה', שכל מציאותו היא מציאות האדון. וזהו ההסבר, בפנימיות, לכך שהצלחתו של יוסף באה לידי גילוי בפרשתנו החל מ„חמישי“

במאסר, למנעו שלא יוכל למלאות תפקידו, להיות עמל בעולם. ע"ש.

(18) להעיר מחילוק דיני עבד סתם ועבד כפות (גיטין כא, א. עז, א. ועוד).

(19) בהמשך תרס"ו שם, שזהו ענינו של עבד פשוט, שהעבודות שלו היא מצד ההכרח והכפי' רק מצד קבלת עול האדון ולכן אינו מציאות לעצמו כלל (וראה שם ס"ע שכה ואילך, שהתענוג שלו הוא תענוג האדון ממש, ועבודתו נקראת ע"ש האדון עצמו. ע"ש).

אבל בפרטיות יותר יש חילוק בין עבד פשוט שענינו – לעבוד את אדונו, ואסיר שענינו להפך – שהוא אסור ואינו מציאות כלל.

(20) ראה בית האוצר מע' א כלל כד. ועוד.

ואילך ²¹, כי מפני התבטלותו לקדוש ברוך הוא, אשר נגרמה על ידי עבודתו, מפני כך ²² „ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח.. ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו“.

אך כיון שבמצב זה, גם לאחר ההתבטלות עדיין קיימת מציאות של „יד“ העבד, לכן גם ההצלחה האלקית התבטאה רק באופן של „ה' מצליח בידו“, כדלעיל, ההצלחה האלקית מתבטאת, מלובשת, ולכן מוגבלת, בהתאם ל„ידו“ ועשייתו של יוסף ²³.

אך כאשר הושיבו את יוסף בבית האסורים, נגרמה אצלו ²⁴ התבטלות מוחלטת לקדוש ברוך הוא, הוא נעשה כאין ואפס ממש, ולכן גם ההצלחה האלקית היא באופן של „ואשר הוא עושה ה' מצליח“ – הצלחה שאינה במושגים של „איש“, אלא רואים בודאות שזוהי יד ה', כדלעיל ²⁵.

אמנם גם הצלחה זו קשורה ל„ידו“ ולעשייתו של יוסף, כפי שמדגישה התורה, „ואשר הוא עושה ה' מצליח“, וכך גם מודגש שיש מציאות של „ידו“ – „אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו“ – אך כיון שיוסף היה במצב של

(21) דלכאורה קודם שהורד – ה' צ"ל הוי' אתו ביתר שאת כו'.

(22) להעיר מהמשך תרס"ו ע' שפר.

(23) ובפרט עפמ"ש בהמשך תרס"ו שם (ע' שי. שיב. שכב) שיוסף בבית אדוניו (פוטיפר) ה' בבחי' עבד נאמן (ולהעיר מהלשון שם (ע' שכב) „אצל פוטיפר וכן אח"כ כשה' מלך מצרים“ – ומדלג על הצלחתו בבית הסוהר).

(24) להעיר ממכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (לקו"ד ח"ד תרי, ב ואילך. אגרות קודש שלו ח"ד ע' פד) אודות „גודל תועלת הרוחנית“ הבאה ע"י מאסר. ע"ש.

(25) ויש לקשר זה עם דברי הבחי' (סוף פרשתנו. נח' בד"ה ולא זכר תרע"ז, תפר"ח. ובכ"מ. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 99 ואילך), שיוסף נענש „לפי שבקש סבה“, כי יוסף מצד מעלתו לא ה' צריך לבקש סיבה. וע"פ המבואר בפנים יש לומר ששייך להענין של ישיבתו בבית האסורים. וראה לעיל הערה 12.

הראשונה (ה'תקנ"ט-ה'תנש"א), שמספר קצ"ב הוא (א) אותיות „קבץ“, שמרמזו שכבר נסתיימה ¹⁰ העבודה דומן הגלות בקיבוץ ואסיפת הניצוצות (שבשביל זה הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות) שבכל העולם כולו (עם כל פרטי השינויים שבהם – קבץ שנה, מלשון שינוי, שכוללת כל השינויים האפשריים ¹¹), וגם (ב) „קצב“ – מלשון קצבה והפסק, ו„קצב שנה“, קצבת זמן, היינו, שכבר נפסק ונקצב ונסתיים הזמן (וכל עניני העבודה שפעלו בזמן זה) דהפצת המעיינות חוצה שהתחיל ב"ט כסלו לפני קצ"ב שנה, ומוכנים כבר לקיום ההבטחה שכשיפוצו מעינותיך חוצה אתי מר דא מלכא משיחא.

וזהו א' הטעמים להדפסת ספר התניא (תושב"כ ¹² דתורת חסידות חב"ד) בהוצאה חדשה (ובפורמט גדול) וחלוקתו לכא"א מהאנשים והנשים והטף בקשר ובשייכות ל„חג הגאולה י"ט כסלו קצב שנה ¹³ – כדי להדגיש בפועל ובגלוי לעיני בשר שלימות העבודה דיפוצו מעינותיך חוצה במשך קצב שנה, סוף זמן הגלות, „קץ ¹⁴ הימים“ („קץ דשמאלא“, סוף הגלות), ותיכף ומיד באים ל„קץ הימין“ (קץ הגאולה).

(משיחות ש"פ וישב, כ"א כסלו תנש"א)

(10) „קבץ“ – לשון עבר, ולא „קובץ“ (בתוספת וא"ו) בלשון הווה (שיכול להמשך עוד ו' חדשים).

(11) עבדו"ק ח"ד פי"ט. אוה"ת מקץ שלה, סע"ב. ועוד.

(12) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' רסא ואילך. וש"נ.

(13) כפי שנדפס ע"ג השער דספר התניא.

(14) ראה זח"א נד, סע"א. ר"פ מקץ. איכ"ר פ"ב, ו – הובא ונת' באוה"ת ר"פ מקץ.

הוספה בשורת הגאולה

ח.

„אלה תולדות יעקב יוסף”¹ – רומז על ההוספה בהתגלות והפצת תורת חסידות חב”ד ע”י רבותינו נשיאנו ממלאי מקומו של רבינו הזקן, עד לכ”ק מו”ח אדמו”ר נשיא דורנו, יוסף שבדורנו, שאצלו היתה הדגשה מיוחדת בהענין ד”יוסף ה’ לי בן אחר”², לעשות מ”אחר” בן”³, ובהדגשה יתירה בבואו לחצי כדור התחתון (ע”ד ובדוגמת ירידת יוסף למצרים), שעי”ז נעשה הגילוי דתורת החסידות (ביחד עם הפצת התורה והיהדות) בכל העולם כולו, גם בתחתון שאין תחתון למטה ממנו.

ובזה ניתוסף עוד יותר באופן ד”פרצת עליך פרץ”⁴ – במשך הארבעים שנה שבהם „קאי איניש אדעתי” דרבי”⁵, באופן ד”לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע”⁶ – שהפצת המעיינות חוצה נעשית באופן ד”ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה”⁷, עד לפנה הכי נדחת בקצוי תבל, פריצת כל הגדרים, שלכן, מוכנים כבר לביאת משיח צדקנו, „פרץ זה משיח, שנאמר”⁸ עלה הפורץ לפניהם”⁹.

* * *

בי”ט כסלו דשנה זו מלאו קצ”ב שנה להגאולה די”ט כסלו בפעם

- (1) וישב לו, ב.
- (2) ויצא ל, כד.
- (3) ראה אוה”ת עה”פ.
- (4) וישב לה, כט.
- (5) ע”ז ה, רע”ב.
- (6) תבוא כט, ג.
- (7) ויצא כח, יד.
- (8) מיכה ב, יג.

(9) אגדת בראשית ספס”ג. וראה גם ב”ר ספס”ה (ובפרש”י): „זה רבה על כל הפריצים ממך יעמוד (משיח שנאמר בו) עלה הפורץ לפניהם”.

לקוטי

וישב

שיחות

„באשר ה’ אתו – בשביל שה’ אתו”, ומכך מובן, שגם כאן סובר רש”י שמשמעות המלים „ה’ אתו” היא כפשוטן, שהקדוש־ברוך־הוא נמצא אתו²⁹, ולכן הוא מצליח.

– ומנין מסיק רש”י שדוקא בפסוק „וירא אדוניו...” משמעות המלים „ה’ אתו” בפשוטו של מקרא היא „שם שמים שגור בפיו”? ההסבר לכך הוא:

נאמר כאן „וירא אדוניו כי ה’ אתו”, שפוטספר ראה ש”ה’ אתו”. ומתעוררת השאלה³⁰: אף אם ראה פוטספר את הצלחתו העל־טבעית של יוסף, מנין ידע לייחס הצלחה זו לקדוש־ברוך־הוא, כאשר פוטספר היה, ככל המצרים, עובד עבודה זרה³¹ ולא הכיר במציאותו של הקדוש־ברוך־הוא³²?

לכן צריך רש”י לפרש – „שם שמים שגור בפיו”: יוסף הזכיר תמיד, בכל ארוע ובכל מצב, את הקדוש־ברוך־הוא כמנהיג העולם³³, כפי שלמדנו לפני כן שיעקב אמר ליצחק³⁴ „הקרה ה’ אלקיך לפני”, וכפי שמפרש על כך רש”י³⁵, שיצחק אמר על כך, ש”אין דרך עשיו להיות שם שמים שגור בפיו”.

(29) כי באם הפירוש ד”ה’ אתו” הוא „ש”ש שגור בפיו” (ורש”י סומך על פירושו לפני” – לכאורה לא מתאים (כ”כ) לומר „אין שר בית הסדר רואה גו’ באשר (בשביל (ש)ה’ אתו” (ש”ש שגור בפיו).

(30) ראה גם באר מים חיים (לאחי המהר”ל), דבק טוב ובאר יצחק כאן (וברא”ם מקשר פרש”י זה עם דברי המדרש (ע”ש) – אבל לכאורה אינו שייך לפשוטו של רש”י (כלל).

(31) ראה רש”י בא (יב, א) „מלאה גילולים”. (32) וכדברי פרעה (שמות ה, ב) לא ידעתי את הו’. וכאן הרי ה’ לפני שיוסף אמר לפרעה (מקץ מא, טז) „אלקים יענה את שלום פרעה”.

(33) ראה במדב”ר פי”ד, ג קרוב לסופו.

(34) תולדות כו, ב.

(35) שם, כא.

התבטלות מוחלטת כלפי הקדוש־ברוך־הוא, שאינה מותרת כלל מקום לתחושה של מציאות עצמית, כאסיר בבית האסורים – הרי גם „ידו” ועשייתו לא תפסו כלל מקום.

ולכן ההצלחה האלקית בעשייתו לא היתה מצומצמת ומוגבלת לפי אפשרויות „ידו” של הנברא, אלא היתה זו הצלחה אלקית שמעל לטבע לגמרי, כך שאין ניכרת כלל „ידו” ועשייתו של יוסף, אלא ניכר רק ש”ה’ מצליח”.

ו. „ה’ אתו – שם שמים שגור בפיו”

לפי האמור לעיל יש ליישב תמיהה נוספת בפירוש רש”י בהמשך הפסוקים שלעיל:

על הפסוק „וירא אדוניו (פוטספר) כי ה’ אתו וכל אשר הוא עושה ה’ מצליח בידו”, מפרש רש”י: „כי ה’ אתו – שם שמים שגור בפיו”.

מדוע, בכלל, צריך רש”י להסביר מלים אלו? ויותר מכך, לא להסביר מלים אלו פשוטן כמשמען, שהקדוש־ברוך־הוא אתו, אלא שמשמעותו היא ש”שם שמים שגור בפיו”²⁶?

ויותר מכך: בפסוק הקודם „ויהי ה’ את יוסף ויהי איש מצליח”²⁷, אין רש”י מפרש דבר, כלומר, משמעות מלים אלו מובנת כפשוטה, ולא ש”שם שמים שגור בפיו”²⁸. וכן בפסוק מאוחר יותר „אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה’ אתו...”²⁹, מפרש רש”י

(26) וברמב”ן שם כתב על פרש”י זה „ואינו נראה”.

(27) וכן קשה ממש”נ לעיל (תולדות כו, כח) באבימלך (והובא ברמב”ן וגו’ א פרשתנו כאן) „ראו ראינו כי ה’ ה’ עמך” – ולא פרש”י שם „שם שמים שגור בפיו”. וראה לקמן הערה 36.

(28) וצ”ע בת”י הגו”א (ועד”ו בצידה לדרך ועוד. וראה מושב זקנים ורע”ב) כאן „דאין לומר כמשמעו .. כי ה’ מצליח על ידי הקב”ה דוה כתיב לאחריו וכל אשר הוא עושה ה’ מצליח בידו” – שהרי גם בפסוק שלפנ”ו (וכן גבי בית הסוהר) ישנו כפל זה.

ולכן ידע פוטיפר שהצלתו של יוסף נובעת מכך ש"ה' אתו", כפי ששמע תמיד מפי יוסף³⁶. לעומת זאת, בפסוק, "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח", וכן בפסוק, "אין שר בית הסוהר רואה... באשר (בשביל ש) ה' אתו", אין מדובר על כך שפוטיפר, או שר בית הסוהר, ראה, "כי ה' אתו", אלא על עצם התופעה, שהגורם להצלת יוסף הוא, "כי ה' אתו", וכאן אין מקום לשנות את הפשט ולפרש ש"שם שמים שגור בפיו".

ז. "שם שמים שגור בפיו" – דוקא בבית פוטיפר

אך עדיין נותרה השאלה על הפסוק עצמו: כיון שגם בהיותו בבית הסוהר היה בודאי "שם שמים שגור בפיו" של יוסף, וגם שר בית הסוהר יכול היה לראות "כי ה' אתו" – מדוע אין התורה אומרת ששר בית הסוהר ראה, "כי ה' אתו" – "שם שמים שגור בפיו"³⁷?

אך לפי האמור לעיל מובן הדבר, כי הענין של "שם שמים שגור בפיו" הוא טעם וסיבה לעצם המצב של "וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו", ולא רק לכך ש"וירא אדוניו" – לראיית פוטיפר "כי ה' אתו":

כיון שיוסף היה חדור באלקות באופן של "שם שמים שגור בפיו", שבכל פעולה וארוע הוא היה מזכיר שם שמים, לפיכך הוא היה, "כלי" מתאים להצלחה נעלית זו – "ה' מצליח בידו".

(36) משא"כ באבימלך שכבר נגלה אליו אלקים בחלום הלילה בקשר לאברהם (וירא כ, ו) ואפשר לפרש בפשטות "ראה (באברהם – רש"י) ראינו כי ה' עמך". וגם ביצחק (ראינו – בן. רש"י) – הרי דוקא אצלו היתה הצלחה נסית ד, "וימצא גו' מאה שנתיים" אף "שהארץ קשה והשנה קשה" (תולדות כו, יב ובפרש"י).

(37) ע"ד הפשט י"ל, כי שר בית הסוהר לא היה "שגור" במחיצתו של יוסף בבית הסוהר (ובפרט בנדר"ד שה' בבור – פרשתנו מ, טו. מקץ מא, יד ובפרש"י, ובפרט "שגור" (בקביעות), ולא שייך לומר שראה שם שמים שגור בפיו; משא"כ בפוטיפר שיוסף היה בביתו.

המפורסם³⁹, שהשרים "ענו ואמרו.. כי מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו": בנוסף להכרתם בכך שאדמו"ר הזקן הוא, "איש אלקי", הרי גאולתו היתה פלא נפלא כל כך, שמעל לטבע לגמרי, עד אשר גם בעיני שרי המלוכה, "היתה זאת הפלא ופלא" והם הכריזו "מאת ה' היתה זאת": אין מודגש כאן שזוהי הצלתו של אדמו"ר הזקן בהיותו, "איש אלקי", עבד ה', אלא הם ראו בגלוי את יד ה', בדומה ל"ואשר הוא עושה ה' מצליח".

כי בהיותו במאסר, כיוסף הצדיק, סבל אדמו"ר הזקן יסורים קשים ביותר,

ובפשטות, בנוסף ליסורי הנפש ויסורי הגוף של המאסר, הוא לא יכול היה באותו זמן לעסוק בהפצת תורת החסידות והתורה בכלל,

כפי שהוסבר כבר בהרחבה⁴⁰, שזוהי הדיוק בשיחתו של הרבי (מהורש"ב) נ"ע⁴¹, שהמאסר היה ככתישת הזית – "מה הזית הזה כשכותשין אותו הוא מוציא שמנו"⁴²: בעת הכתישה אין לזית אף אחת משתי מעלותיו⁴³ – לא את

(39) נדפס בבית רבי שם פי"ח. ס' אגרות קודש אדה"ז ס' לח. ור"ש. וראה לעיל ע' 213 ואילך.
(40) לקו"ש ח"ה ע' 399. ח"כ [המתורגם] ע' 187 ואילך.
(41) ס' השיחות תורת שלום ע' 26.
(42) ראה מנחות נג, ב. שמו"ר פל"י, א.
(43) וראה בארוכה שיחת ש"פ וישב תשמ"ב – ש(גם) ע"ד ההלכה כן הוא, שבעת כתישת הזית ה"ה מוקצה. ע"ש. ואכ"מ.

מעלתו המאוחרת יותר כשמן, ולא את מעלתו הקודמת בהיותו פרי. וכך בנמשל: בעת מאסרו לא יכול היה אדמו"ר הזקן להפיץ את מעיינות תורת החסידות אפילו כלפני המאסר, ובודאי שלא כלאחר המאסר, בבחינת "מוציא שמנו" – וזוהי מהותה של התבטלותו⁴⁴, ולכן נגרמה על ידי כך הצלחה נעלית ביותר, באופן שהכל נוכחו לדעת ש"מאת ה' היתה זאת".

והצלחה זו הוא, "המשיך" והעניק לאחר מכן לכל מקושריו ולכל ההולכים בעקבותיו, כפי שסיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר מספר פעמים⁴⁵, שמפני מסירות הנפש של אדמו"ר הזקן פסקו בבית דין של מעלה ש"בכל ענין של תורה, יראת שמים ומדות טובות תהיה יד (כל) מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה".

(משיחות ש"פ וישב תשד"מ, תשמ"ה)

(44) ע"ד מ"ש בחינך קטן בסופו ע"ד ה"נפילה" בין מדרגה למדרגה. וראה פלה הרמון בראשית (ע' 302) טעם הב' לנפילה זו. וראה בארוכה בזה – לקו"ש ח"ה ע' 397 ואילך, ח"כ [המתורגם] ע' 185 ואילך (ע"פ פ' הפנים יפות וישלח ע"ה"פ (לב, יא) קטנתי).
(45) קיצורים והערות לתנאי ס"ע קרב ואילך. אגרות קודש אדמו"ר מהור"צ ח"ד ס"ע רסד ואילך (ולהעיר שבכמה מהאגרות שנשמנו בהערה שם, לשון ברכת אדה"ז הוא ש"צליחו). – וזוהי בהוספה על הבטחת ה"מ (בית רבי ח"א פ"ד), "שבכל עת.. יה' יד חסידים על העליונה".

לזכות

כ"ק אדוננו מורנו ורבינו

מלך המשיח

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד